

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ห้องสมุดทหาร เป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการเอกสาร สิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ในสาขาวิชาทหาร และสาขาวิชาอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและภารกิจของหน่วยงานที่ห้องสมุดนั้นๆ สังกัดอยู่ ถึงแม้ว่าห้องสมุดทหารจัดตั้งมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 50 ปีแล้ว และมีโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาห้องสมุด แต่ในสภาพปัจจุบันห้องสมุดทหารก็ยังคงประสบปัญหาหลายด้าน เนื่องจากการขาดการประสานงานที่ดี จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาในการประสานงาน ก็คือ การพัฒนาความร่วมมือในลักษณะข้างงาน จึงได้ทำการศึกษาเรื่อง "แนวคิดในการจัดตั้งข้างงานห้องสมุดทหาร" ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและการดำเนินงานในด้านการบริหาร งานเทคนิค งานบริการ ทรัพยากรสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีและความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของห้องสมุดทหาร และกำหนดแนวคิดในการจัดตั้งข้างงานห้องสมุดทหาร

แนวเหตุผลในการวิจัย คือ ห้องสมุดทหารมีการดำเนินงานในด้าน การบริหาร งานเทคนิค งานบริการ ทรัพยากรสารสนเทศ และการใช้เทคโนโลยี เพื่อบุคลากรในหน่วยงานเป็นหลัก ปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดแคลนบุคลากร งบประมาณ ทรัพยากรสารสนเทศ และความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ห้องสมุดทหาร จำนวน 69 แห่ง

ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม ซึ่งครอบคลุมถึงข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดในด้านการบริหาร งานเทคนิค งานบริการ ทรัพยากรสารสนเทศ และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน พร้อมทั้งได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับข้างงานห้องสมุด โดยถามความสนใจในความร่วมมือทางด้านต่างๆ ซึ่งจะนำข้อมูลนี้ไปออกแบบจำลองข้างงานห้องสมุดทหารต่อไป ผู้ตอบแบบสอบถาม คือ หัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดทหาร จำนวน 69 แห่ง ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลระหว่าง วันที่ 24 กันยายน 2535-25 พฤศจิกายน 2535 ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 52 ชุด คิดเป็นร้อยละ 75.36

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินงานของห้องสมุดทหาร

1.1 เมื่อพิจารณาข้อมูลประเภทของห้องสมุดทหารแล้ว พบว่า ในจำนวนห้องสมุดทหาร 52 แห่ง เป็นห้องสมุดเฉพาะ/ศูนย์เอกสาร ศูนย์สารนิเทศ จำนวน 40 แห่ง ห้องสมุดโรงเรียน จำนวน 8 แห่ง และห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 4 แห่ง

1.2 ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 33 แห่ง มีฐานะเป็นแผนกและมีฐานะต่ำกว่าแผนก จำนวน 19 แห่ง มีเพียง 7 แห่งเท่านั้นที่มีการแบ่งส่วนงาน

ส่วนทางด้านบุคลากรแบ่งเป็น บรรณารักษ์ 82 คน เป็นผู้มีวุฒิบรรณารักษศาสตร 57 คน และไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร 25 คน ระดับการศึกษาสูงสุดคือ ปริญญาโท 7 คน รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดคือ 73 คน และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี 2 คน สำหรับเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีทั้งหมด 118 คน ส่วนใหญ่จำนวน 103 คน ไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร นอกนั้นจำนวน 15 คน มีวุฒิบรรณารักษศาสตร ทั้งนี้มีผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 21 คน และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี 97 คน มีห้องสมุดเพียงแห่งเดียวที่ไม่มีบรรณารักษ์ มีแต่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่ไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร

สำหรับงบประมาณของห้องสมุดที่ได้รับ ส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดินประจำปี (6,987,181 บาท) รองลงมาคืองบพิเศษอื่นๆ (537,000 บาท) (เป็นเงินที่มีหลักฐานการส่งเงินและใช้เงิน โดยต้องเบิกจากฝ่ายการเงิน) นอกจากนี้ยังมีเงินพิเศษอื่นๆ (202,000 บาท) (เช่น เงินบริจาค เงินมูลนิธิ เป็นต้น การใช้จ่ายเงินไม่ต้องมีหลักฐานการเบิกจ่าย) (ตารางที่ 5)

1.3 ห้องสมุดใช้งบประมาณในการจัดหา วารสารภาษาอังกฤษสูงสุด (3,408,330 บาท) รองลงมาคือ หนังสือภาษาอังกฤษ (1,899,734 บาท) แต่เมื่อเทียบกับจำนวนทรัพยากรสารนิเทศที่จัดหาเข้ามา พบว่าเป็นหนังสือภาษาไทยมากที่สุด รองลงมาคือ หนังสือภาษาอังกฤษ ส่วนวิธีจัดหาทรัพยากรสารนิเทศที่ใช้สูงสุด คือ การจัดซื้อ รองลงมาคือ การรับบริจาคและแลกเปลี่ยน ตามลำดับ (ตารางที่ 6 และตารางที่ 7)

จากห้องสมุดทหารที่ทำการวิจัย จำนวน 52 แห่ง พบว่ามีห้องสมุด 45 แห่ง ที่มีการทำบัตรรายการ โดยใช้ระบบทศนิยมของดิวอี้สูงสุด จำนวน 31 แห่ง รองลงมาคือ ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกันและระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกันกับระบบหอสมุดแพทช์แห่งชาติอเมริกันรวมกัน จำนวน 4 แห่ง สำหรับหัวเรื่องที่ใช้ในการจัดหมู่ และทำรายการสูงสุด คือ หัวเรื่องภาษาไทยของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จำนวน 15 แห่ง รองลงมาคือ Sears' List of Subject Headings กับหัวเรื่องภาษาไทยของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยรวมกัน จำนวน 9 แห่ง ส่วนหลักเกณฑ์การลงรายการที่ห้องสมุดทหารใช้สูงสุด คือ Anglo-American Cataloguing

Rules, 2nd edition จำนวน 23 แห่ง รองลงมาคือ Anglo-American Cataloguing Rules, 1st edition จำนวน 17 แห่ง (ตารางที่ 9 - ตารางที่ 12)

1.4 บริการที่ห้องสมุดทหารทุกแห่งจัดทำ คือ ยืม-คืนหนังสือ รองลงมา ได้แก่ ยืม-คืนวารสาร ตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า รายชื่อหนังสือใหม่ที่ห้องสมุดได้รับ แนะนำการใช้ห้องสมุด และยืมระหว่างห้องสมุด เป็นต้น (ตารางที่ 13)

1.5 ห้องสมุดทหาร จำนวน 8 แห่ง ใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด โดยทั้ง 8 แห่ง ใช้ในงานจัดทำรายการ รองลงมาคือ งานบริการ 7 แห่ง และงานจัดหา 2 แห่ง (ตารางที่ 14)

1.6 ทรัพยากรสารนิเทศของห้องสมุดทหารที่มีจำนวนสูงสุด คือ หนังสือภาษาไทย รองลงมา ได้แก่ หนังสือภาษาอังกฤษ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ วารสารภาษาไทย วารสารภาษาอังกฤษ เป็นต้น สำหรับโสตทัศนูปกรณ์ที่มีจำนวนสูงสุด คือ แถบบันทึกเสียง รองลงมาคือ แผนที่และแผนภูมิ (ตารางที่ 15)

เมื่อประเมินทรัพยากรสารนิเทศ ซึ่งแบ่งเป็น 25 สาขาวิชา โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาของ RLG Conspectus แล้วพบว่า

สาขาวิชาที่มีทรัพยากรสารนิเทศในระดับครอบคลุมกว้างขวางละเอียดสมบูรณ์ คือ สาขาการทหาร 8 แห่ง รองลงมาได้แก่ สาขาการศึกษา และวิศวกรรมศาสตร์ สาขาละ 4 แห่ง สาขาการสื่อสาร เทคโนโลยี แพทยศาสตร์ และรัฐศาสตร์ สาขาละ 3 แห่ง เป็นต้น

สาขาวิชาที่มีทรัพยากรสารนิเทศในระดับช่วยการวิจัย คือ สาขาวิทยาศาสตร์ 9 แห่ง รองลงมา ได้แก่ สาขาวิศวกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาละ 6 แห่ง สาขาการทหาร เทคโนโลยี ประวัติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ สาขาละ 5 แห่ง เป็นต้น

สาขาวิชาที่มีทรัพยากรสารนิเทศในระดับสนับสนุนการเรียนการสอน คือ สาขาการทหารและเทคโนโลยี สาขาละ 18 แห่ง รองลงมา ได้แก่ สาขาวิทยาศาสตร์ 16 แห่ง สาขาประวัติศาสตร์ 13 แห่ง เป็นต้น

สาขาวิชาที่มีทรัพยากรสารนิเทศในระดับข้อมูลพื้นฐาน คือ สาขาภาษาและวรรณคดี 17 แห่ง รองลงมาคือ สาขาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ สาขาละ 13 แห่ง สาขารัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาละ 12 แห่ง เป็นต้น

สาขาวิชาที่มีทรัพยากรสารนิเทศในระดับต่ำ มีการจัดหาน้อยคือสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ 25 แห่ง รองลงมา ได้แก่ สาขาเกษตรศาสตร์ และปรัชญา สาขาละ 22 แห่ง สาขากฎหมายและพาณิชย์ศาสตร์ สาขาละ 21 แห่ง เป็นต้น

สาขาวิชาที่มีทรัพยากรสารสนเทศในระดับที่ไม่อยู่ในขอบเขตการจัดการ คือ สาขา สัตวศาสตร์ 29 แห่ง รองลงมา ได้แก่ สาขาการดนตรี 27 แห่ง สาขาแพทยศาสตร์ 25 แห่ง เป็นต้น (ตารางที่ 16)

1.7 ห้องสมุดทหารมีแผนพัฒนาการใช้เทคโนโลยี โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ เทคโนโลยีที่มีใช้แล้ว เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร 18 แห่ง เครื่องฉายสไลด์ 12 แห่ง เทคโนโลยีที่จะมีใช้ภายใน 5 ปี คือ ไมโครคอมพิวเตอร์ 14 แห่ง เครื่องอ่าน ซีดี-รอม 4 แห่ง และเทคโนโลยีที่มีแผนที่จะใช้ในระยะเวลา คือ ไมโครคอมพิวเตอร์และเครื่องอ่าน ซีดี-รอม 11 แห่ง เป็นต้น (ตารางที่ 17)

1.8 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของห้องสมุดทหารระดับมากคือ ห้องสมุดมีงบประมาณไม่เพียงพอ (3.73) และทรัพยากรสารสนเทศไม่เพียงพอ (3.64) (ตารางที่ 18)

จากผลของการวิจัยด้านการดำเนินงานห้องสมุดทหาร พบว่ามีปัญหาในการดำเนินงานหลายด้าน ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการจัดตั้งหน่วยงานห้องสมุดทหาร ได้แก่

1. ห้องสมุดทหารมีห้องสมุดหลายประเภท หลายสาขาวิชาทำให้การดำเนินงานให้เป็นมาตรฐานเดียวกันนั้นยากลำบาก
2. บุคลากรของห้องสมุดมีไม่เพียงพอ บางห้องสมุดดำเนินงานโดยบรรณารักษ์ไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร์ ถึงแม้ว่าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่จะมีวุฒิบรรณารักษศาสตร์แล้วก็ตาม แต่ยังคงน้อยอยู่ สำหรับเจ้าหน้าที่นั้น มีจำนวนเพียง 15 คนเท่านั้นที่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร์ ในขณะที่ไม่มีวุฒิบรรณารักษศาสตร์ มีจำนวนถึง 103 คน ซึ่งแตกต่างกันมาก ปัญหานี้แก้ไขโดยการที่เปิดอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดต่ำกว่าสัญญาบัตรทุกๆ 3 ปีขึ้น แต่ก็ได้รับความร่วมมือน้อยในการที่จะส่งเจ้าหน้าที่มาอบรม เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอในการปฏิบัติงาน
3. งบประมาณของห้องสมุดทหารมีไม่เพียงพอต่อการจัดหาและพัฒนาห้องสมุดทหาร จากการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลไม่ครบทุกห้องสมุดที่ทำการศึกษา เพราะบรรณารักษ์ห้องสมุดทหารไม่สามารถตอบปัญหาข้อนี้ได้ เนื่องจากว่ามีงบประมาณไม่แน่นอน ไม่มีงบประมาณเฉพาะของห้องสมุดต้องขอเบิกร่วมกับงบประมาณของหน่วยอื่น บางห้องสมุดก็ไม่มีงบประมาณ เป็นต้น
4. การใช้คอมพิวเตอร์ของห้องสมุดทหารยังมีน้อยมาก คือมีเพียง 8 แห่งเท่านั้น จากห้องสมุดทหารที่ทำการศึกษาทั้งหมด 52 แห่ง แต่ก็มีความโน้มที่จะใช้คอมพิวเตอร์กันมากขึ้น จะเห็นได้จากมีโครงการขออนุมัติจัดหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ร่วมกัน แผนการใช้เทคโนโลยีของห้องสมุดทหาร ยังมีน้อย
5. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของห้องสมุดทหารที่ห้องสมุดทหารเห็นว่าอยู่ในระดับมาก คือมีงบประมาณไม่เพียงพอและทรัพยากรสารสนเทศไม่เพียงพอ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Nonglak Minaikit (1981)

2. ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

2.1 เมื่อพิจารณาภาพรวมของสหรายการ/รายชื่อหนังสือ พบว่า สหรายการ/รายชื่อที่ห้องสมุดมีจำนวนสูงสุดคือ สหรายการ/รายชื่อหนังสือ จำนวน 17 แห่ง รองลงมาคือ สหรายการ/รายชื่อวารสาร จำนวน 16 แห่ง ต่ำสุด คือ สหรายการ/รายชื่อโสตทัศนวัสดุ จำนวน 6 แห่ง โดยที่สหรายการ/รายชื่อของทรัพยากรห้องสมุดที่ห้องสมุดมีนั้นอยู่ในรูปแบบสิ่งตีพิมพ์ (ตาราง 19)

2.2 ห้องสมุดทหาร จำนวน 29 แห่ง มีส่วนร่วมในกิจกรรมความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ในเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ ร่วมมือในห้องสมุดทหารในการจัดกิจกรรมต่างๆ ยืมระหว่างห้องสมุด และถ่ายสำเนาเอกสาร บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ส่งบรรณารักษ์ไปช่วยดำเนินการ จัดตั้งห้องสมุดให้แก่สถานศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบและเปิดอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ร่วมมือกับสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทยในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และเข้าร่วมเป็นอนุกรรมการของระบบสารนิเทศทางวิชาการแห่งชาติ ศูนย์ประสานงานสารนิเทศ สาขาแพทยศาสตร์

2.3 ห้องสมุดทหาร จำนวน 17 แห่ง มีข้อตกลงความร่วมมือระหว่างห้องสมุดแบบไม่เป็นทางการ และจำนวน 12 แห่ง มีข้อตกลงความร่วมมือระหว่างห้องสมุดแบบเป็นทางการ

2.4 ห้องสมุดทหาร จำนวน 18 แห่ง ไม่มีบุคลากรเฉพาะเพื่อให้บริการแก่ห้องสมุดอื่นที่เป็นสมาชิกของความร่วมมือระหว่างห้องสมุด มีเพียง 11 แห่งเท่านั้นที่มีบุคลากรเฉพาะ

2.5 มีห้องสมุดทหารเพียง 3 แห่งเท่านั้นที่เป็นสมาชิกของหน่วยงาน โดยเป็นสมาชิกของระบบสารนิเทศทางวิชาการแห่งชาติ ศูนย์ประสานงานสารนิเทศ สาขาแพทยศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง

2.6 จากการสำรวจ พบว่าไม่มีห้องสมุดทหารแห่งใดได้รับงบประมาณสำหรับใช้จ่ายในการดำเนินงานเกี่ยวกับหน่วยงานเลย

เมื่อพิจารณาภาพรวมของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดแล้ว พบว่า ความร่วมมือยังมีน้อยมาก ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Alghamidi (1988) และ Hafez (1989) ไม่ว่าในการจัดทำสหรายการ/รายชื่อหนังสือ วารสารและโสตทัศนอุปกรณ์ มีการทำไม่ถึงครึ่งหนึ่ง (17 แห่ง) ของจำนวนห้องสมุดที่ทำการวิจัย ห้องสมุดทหารซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมความร่วมมือระหว่างห้องสมุด มีเพียง 29 แห่ง ซึ่งเกินครึ่งหนึ่งไม่มากนัก บุคลากรไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ไม่มีงบประมาณสำหรับดำเนินการเกี่ยวกับหน่วยงาน และมีห้องสมุดทหารเพียง 3 แห่งเท่านั้นที่เป็นสมาชิกของหน่วยงาน

ซึ่งตรงกับแนวเหตุผลที่ตั้งไว้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานคือ ขาดแคลนบุคลากร งบประมาณ ทรัพยากรสารนิเทศ และความร่วมมือระหว่างห้องสมุด

3. การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับช่างงาน

เมื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับช่างงานแล้ว พบว่าห้องสมุดทุกแห่งยินดีที่จะเข้าร่วมกับช่างงานห้องสมุดทหาร

3.1 เมื่อพิจารณาภาพรวมของวัตถุประสงค์ของช่างงานห้องสมุด พบว่า ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 39 แห่ง มีความเห็นว่าควรมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างห้องสมุดทหาร รองลงมาจำนวน 34 แห่ง คือ เพื่อเป็นศูนย์รวมสารนิเทศทางทหารให้สมบูรณ์ (ตารางที่ 20)

3.2 ห้องสมุดทหารมีความเห็นว่า โครงสร้างของช่างงานห้องสมุดทหารควรเป็นแบบศูนย์รวมหรือแบบดาวสูงสุด จำนวน 20 แห่ง รองลงมา เป็นแบบกระจาย จำนวน 18 แห่ง แบบมีลักษณะผสม 9 แห่ง และแบบลดหลั่นลำดับชั้น 5 แห่ง (ตารางที่ 21)

3.3 ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 32 แห่ง เห็นว่าช่างงานห้องสมุดทหาร ควรทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร รองลงมา คือ กำหนดแนวทางการสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุด และจัดทำสหบรรณานุกรมห้องสมุดทหาร จำนวน 31 แห่ง (ตารางที่ 22)

3.4 เมื่อมองภาพรวมของกิจกรรมช่างงานห้องสมุด ด้านการจัดหา การจัดหมู่และทำรายการ การสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุด การบริการของห้องสมุด บริการส่งเอกสาร กิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับช่างงาน การติดต่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ห้องสมุดและเทคโนโลยีแล้ว พบว่ากิจกรรมของช่างงานที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (3.92) คือ ติดต่อทางโทรศัพท์ รองลงมาได้แก่ บริการข่าวสารทันสมัย (3.88) สร้างฐานข้อมูลในการจัดหมู่และทำรายการ (3.81) สนับสนุนและช่วยเหลือห้องสมุดสมาชิกในการใช้เครื่องโทรคมนาคมที่ทันสมัย เพื่อติดต่อเชื่อมโยงระหว่างห้องสมุดทหาร และช่างงานอื่น (3.80) กำหนดมาตรฐานในการจัดหมู่และทำรายการ (3.77) เป็นต้น (ตารางที่ 23.1-23.8)

3.5 ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 42 แห่ง มีความเห็นว่าควรร่วมมือกันทุกด้าน มีเพียง 10 แห่งเท่านั้น ที่เห็นว่าควรร่วมมือกันเฉพาะกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเห็นว่า ควรร่วมมือเฉพาะในงานบริการจำนวนสูงสุด 7 แห่ง

3.6 สำหรับลำดับงานที่ห้องสมุดทหารจัดให้มีขึ้นก่อนหลังในช่างงานเรียงตามลำดับได้ดังนี้ คือ งานจัดหา งานจัดหมู่และทำรายการ งานบริการ งานวารสาร และงานจ่ายรับ เป็นลำดับสุดท้าย (ตารางที่ 24)

3.7 บุคลากรของช่างงาน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ผู้บริหารของช่างงาน ควรเป็นหัวหน้ารับผิดชอบเต็มเวลา จำนวน 19 แห่ง และควรเป็นตัวแทนจากห้องสมุดสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้ง จำนวน 17 แห่ง และควรเป็นตัวแทนจากห้องสมุดสมาชิกมาทำงานและร่วมกิจกรรมกัน จำนวน 16 แห่ง (ตารางที่ 25) ส่วนผู้ปฏิบัติงาน ควรปฏิบัติงานบางเวลาโดยทำงานห้องสมุดที่

คนสังกัดอยู่ด้วย จำนวน 31 แห่ง และควรปฏิบัติงานเต็มเวลาในชั่วโมงงาน จำนวน 21 แห่ง (ตารางที่ 26)

3.8 ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 41 แห่ง เห็นว่าการดำเนินงานของชั่วโมงงานภายในห้องสมุดควรมีหน่วยงานเฉพาะ ส่วนอีก 11 แห่งนั้น เห็นว่าไม่ควรมีหน่วยงานเฉพาะ

3.9 ทางด้านสถานที่ ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 47 แห่ง เห็นว่าควรมีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อ และควรตั้งอยู่ในห้องสมุดแห่งหนึ่งที่เป็นสมาชิกของชั่วโมงงาน จำนวน 29 แห่ง และควรมีสื่อพนักงานโดยตรง จำนวน 18 แห่ง (ตารางที่ 27)

3.10 เมื่อพิจารณาภาพรวมของงบประมาณของชั่วโมงงานห้องสมุดทหาร ھرมาจากแหล่งใดแล้ว พบว่า ห้องสมุดทหารส่วนใหญ่ จำนวน 47 แห่ง เห็นด้วยกับการใช้งบประมาณแผ่นดินรอลงมาคือ งบประมาณและเงินบริจาค จำนวน 36 แห่ง และค่าสมาชิกและค่าบำรุงจากห้องสมุดสมาชิก จำนวน 25 แห่ง (ตารางที่ 28)

3.11 ปัจจัยที่ห้องสมุดมีความเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานกิจกรรมของชั่วโมงงานที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน (4.39) รองลงมา ได้แก่ ขาดระบบโทรคมนาคมที่ทันสมัยในการดำเนินงาน (4.38) ขาดคอมพิวเตอร์ในการดำเนินงาน (4.23) ขาดผู้นำ (4.18) ขาดความสนับสนุนจากหน่วยงานที่สังกัด (4.08) ขาดการวางแผน (4.06) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี (4.02) ขาดที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค (4.00) ขาดบุคลากรที่จะปฏิบัติงาน (3.92) ขาดการฝึกอบรมบุคลากร (3.85) ขาดทรัพยากรสารสนเทศ (3.73) ขาดความร่วมมือกันระหว่างห้องสมุด (3.72) ขาดการประสานงานที่ดี (3.70) เป็นต้น (ตารางที่ 29)

จากการสำรวจพบว่า ห้องสมุดทหารทุกแห่งมีความยินดีที่จะร่วมกับชั่วโมงงานห้องสมุดทหาร ซึ่งเป็นผลดีต่อการจัดตั้งชั่วโมงงานห้องสมุดทหารเป็นอย่างมาก เพราะถ้าทุกคนยินดีที่จะเข้าร่วม เมื่อขอความร่วมมือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชั่วโมงงานก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี สำหรับผลของการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับชั่วโมงงานทางด้านต่างๆ ผู้วิจัยได้นำไปสร้างแบบจำลองของชั่วโมงงานห้องสมุดทหาร โดยนำเสนอไว้ในบทที่ 5 ซึ่งเรียงลำดับตามความคิดเห็นของบรรณารักษ์ห้องสมุดทหาร จากมากไปหาน้อย สำหรับวัตถุประสงค์ของชั่วโมงงานที่ห้องสมุดทหารเห็นว่าควรมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างห้องสมุดทหารนั้น จะเห็นได้จากผลการวิจัย ซึ่งพบว่าห้องสมุดทหารมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันค่อนข้างน้อย มีการจัดทำสหรายการ/รายชื่อ ทรัพยากรห้องสมุด เพียง 17 แห่งเท่านั้น (ตารางที่ 19) จึงมีความเห็นว่าการมีวัตถุประสงค์ดังกล่าว เมื่อจัดตั้งชั่วโมงงานห้องสมุดทหารขึ้น ส่วนโครงสร้างของชั่วโมงงานที่ห้องสมุดทหาร เห็นว่าชั่วโมงงานควรมีโครงสร้างแบบดาวหรือศูนย์รวม สูงสุดจำนวน 20 แห่ง ซึ่งชั่วโมงงานที่มีโครงสร้างแบบนี้จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูง เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานและ

บริการ และศูนย์กลางของข้าชงานนี้จะต้องรับภาระหนัก จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าไม่มีห้องสมุด
 ทหารหรือหน่วยงานแห่งใดที่สามารถเป็นศูนย์กลางของข้าชงานที่มีโครงสร้างแบบดาวหรือศูนย์รวม
 นี้ได้ เพราะห้องสมุดทหารหรือหน่วยงานที่จะเป็นศูนย์กลางของข้าชงานได้ จะต้องมีความพร้อมทั้ง
 ทางด้านงบประมาณ บุคลากร สถานที่ เทคโนโลยี และทรัพยากรสารสนเทศ ฯลฯ แต่ห้องสมุดทหาร
 ที่ทำการวิจัย พบว่าแต่ละห้องสมุดมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป จะเห็นได้จาก
 การแสดงผลข้อมูลในตารางที่ 4-18 พบว่าไม่มีห้องสมุดทหารแห่งใดมีความพร้อมในทุกด้าน และ
 เป็นศูนย์รวมของห้องสมุดทหารทุกแห่ง จึงได้เสนอโครงสร้างแบบผสม โดยมีศูนย์กลางของข้าชงาน
 ห้องสมุดทหาร คือ คณะกรรมการบริหารห้องสมุดทหาร ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอำนวยการ
 และประสานงานข้าชงานห้องสมุดทหาร และศูนย์ประสานงานของห้องสมุดสังกัดสำนักงานปลัด
 กระทรวง กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ซึ่งได้รับแต่งตั้ง
 จากคณะกรรมการบริหารห้องสมุดทหาร เป็นศูนย์ประสานงานของห้องสมุดทหารที่อยู่ภายในสังกัด
 ของหน่วยงานเหล่านั้น ซึ่งโครงสร้างของข้าชงานแบบนี้จะเปิดโอกาสให้ความร่วมมือระหว่าง
 ห้องสมุดทหารมีความคล่องตัวมากขึ้น มีศูนย์ประสานงานของแต่ละสังกัดเป็นศูนย์กลางประสานการ
 ดำเนินการ และแต่ละศูนย์ประสานงานจะสามารถเชื่อมโยงกับศูนย์ประสานงานอื่น ๆ ได้ ทำให้
 บริการขยายขอบเขตได้กว้างขวางยิ่งขึ้นและกระจายภาระรับผิดชอบได้ดี สาเหตุที่จำเป็นต้องมี
 ศูนย์กลางของข้าชงาน เพราะศูนย์กลางจะเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติของข้าชงาน
 ห้องสมุดทหาร พร้อมทั้งให้คำปรึกษาและกำกับดูแลห้องสมุดทหารที่เป็นสมาชิกของข้าชงานด้วย
 จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอโครงสร้างของข้าชงานแบบผสม ในแบบจำลองของ
 ข้าชงานห้องสมุดทหาร สำหรับโครงสร้างนี้ได้มาจากการศึกษาระบบสารสนเทศทางวิชาการแห่งชาติ
 โดยนำมาปรับปรุงให้เข้ากับห้องสมุดทหาร อย่างไรก็ตามโครงสร้างแบบดาวหรือแบบผสม และ
 โครงสร้างแบบกระจายที่ห้องสมุดทหารเห็นว่า ควรเป็นโครงสร้างของข้าชงานห้องสมุดทหารนั้น
 ในแบบจำลองของข้าชงานห้องสมุดทหารที่เสนอในบทที่ 6 ได้นำโครงสร้างทั้ง 2 แบบดังกล่าว มาใช้
 ร่วมด้วย กล่าวคือ แบบศูนย์รวมหรือแบบดาวจะนำมาใช้ในระดับสังกัด โดยมีศูนย์ประสานงานของ
 ห้องสมุดแต่ละสังกัดเป็นศูนย์กลาง และใช้โครงสร้างแบบกระจายโดยทำให้สมาชิกที่ร่วมในข้าชงาน
 สามารถติดต่อกันเองได้ สาเหตุที่เลือกศูนย์ประสานงานเป็นห้องสมุดแต่ละสังกัดนั้น เมื่อพิจารณา
 ผลการประเมินทรัพยากรสารสนเทศ (ตารางที่ 16) แล้วพบว่าห้องสมุดทหารมีทรัพยากรสารสนเทศ
 ที่มีความแตกต่างกัน จึงไม่มีความเด่นชัดเพียงพอที่จะจัดแบ่งตามสาขาวิชาได้ และการแบ่งตาม
 สังกัดนั้นมีผลดี คือ การวิจัยนี้ได้แบ่งห้องสมุดทหารเป็นแต่ละสังกัดสามารถนำผลการวิจัยมาปรับปรุง
 ใช้ได้โดยไม่ต้องทำการวิจัยใหม่อีก และเมื่อมีการทำงานร่วมกันถ้าอยู่ในสังกัดเดียวกันการทำงาน
 ก็สะดวกขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการของงบประมาณ ขอลงทุนประชุม หรือขอความร่วมมือจากหน่วยงาน
 เป็นต้น ส่วนผลงานวิจัยเกี่ยวกับข้าชงานห้องสมุดของผู้อื่นนั้น ได้เสนอโครงสร้างของข้าชงาน

แตกต่างจากงานวิจัยนี้กล่าวคือ Kim (1984) เสนอแบบจำลองในการจัดตั้งหน่วยงานโดยดัดแปลง และปรับปรุงจากโครงสร้างแบบดาว (Star) และแบบตาราง (Mesh (STAR/MESH)) Hafez (1989) เสนอหน่วยงานแบบกระจาย (Distributed) และปราณี สิงห์ศิลป์ (2533) เสนอโครงสร้างโดยการผสมผสานระหว่างโครงสร้างของหน่วยงาน 3 แบบ ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอ ได้แก่ โครงสร้างแบบผสม (Mixed) โครงสร้างแบบ Compositd network และโครงสร้างแบบกระจาย (Distributed)

ทางด้านหน้าที่ของหน่วยงานห้องสมุดทหาร ที่ห้องสมุดทหารเห็นว่าควรมีหน้าที่ส่งเสริม การพัฒนาบุคลากร และกำหนดแนวทางการยืมระหว่างห้องสมุด ซึ่งห้องสมุดทหารแต่ละแห่งไม่ สามารถดำเนินงานในการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร และกำหนดแนวทางการยืมระหว่างห้องสมุด ด้วยตนเองได้ ทั้งนี้ต้องมีการวางนโยบายจากศูนย์กลางของหน่วยงาน เพื่อให้ได้รับความร่วมมือ และเป็นที่ยอมรับของห้องสมุดทหารทุกแห่ง สำหรับกิจกรรมของหน่วยงานฯ ที่ได้เสนอในแบบจำลอง หน่วยงานห้องสมุดทหาร ห้องสมุดทหารทุกแห่งไม่จำเป็นต้องปฏิบัติทุกกิจกรรมขึ้นอยู่กับความพร้อม ของห้องสมุดแต่ละแห่ง ส่วนความร่วมมือที่ห้องสมุดทหารเห็นควรร่วมมือกันทุกด้านนั้น ตรงกับลักษณะ ความร่วมมือของหน่วยงานห้องสมุดในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นระบบสารนิเทศทางวิชาการแห่งชาติ ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา หรือหน่วยงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค ทาง ด้านลำดับงานที่ห้องสมุดจัดให้มีขึ้นก่อนหลังในหน่วยงาน ได้เสนอเพิ่มเติมว่า ถ้าเป็นไปได้ควร จะเริ่มงานไปพร้อมกัน โดยเรียงลำดับตามความจำเป็นและเหมาะสม สำหรับบุคลากรของหน่วยงาน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ผู้บริหารหน่วยงาน ควรเป็นหัวหน้ารับผิดชอบเต็มเวลา จะเห็นได้ว่ามีความ แตกต่างจากข้าชห้องสมุดในประเทศไทย ผู้บริหารหน่วยงานเป็นตัวแทนจากห้องสมุดสมาชิกมาทำงาน และร่วมกิจกรรมกัน ส่วนผู้ปฏิบัติงาน ควรปฏิบัติงานบางเวลาโดยทำงานห้องสมุดที่ตนสังกัดอยู่ด้วย ซึ่งตรงกับผู้ปฏิบัติงานของหน่วยงานห้องสมุดในประเทศไทย

สำหรับการดำเนินงานของหน่วยงาน ได้เสนอคณะกรรมการในการดำเนินงานหน่วยงาน ห้องสมุดทหาร 2 คณะด้วยกัน ดังรายละเอียดในแบบจำลองฯ เพิ่มเติมจากการที่ห้องสมุดทหาร เห็นว่าการดำเนินงานของหน่วยงานภายในห้องสมุดควรมีหน่วยงานเฉพาะ ทางด้านสถานที่ ห้องสมุด ทหารเห็นว่า ควรมีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อ และควรตั้งอยู่ในห้องสมุดแห่งหนึ่งที่เป็นสมาชิก ของหน่วยงาน ความเห็นนี้ตรงกับข้าชงานห้องสมุดในประเทศไทย ส่วนงบประมาณของหน่วยงาน ห้องสมุดทหาร ควรมาจากงบประมาณแผ่นดิน เพราะในประเทศไทยยังไม่มีกองทุนสนับสนุนเหมือน ในต่างประเทศ และค่าใช้จ่ายภายในห้องสมุดส่วนใหญ่ก็มาจากงบประมาณแผ่นดิน สำหรับปัจจัยที่ ห้องสมุดทหารเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานกิจกรรมของหน่วยงาน คือ ขาดงบประมาณในการ ดำเนินงาน ซึ่งข้าชงานห้องสมุดในประเทศไทยต่างก็ประสบปัญหาดังกล่าวเช่นกัน

การประยุกต์ผลการวิจัยไปปฏิบัติ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้เมื่อนำไปสร้างแบบจำลองของช่างงานห้องสมุดทหารแล้ว ควรดำเนินการเพื่อให้มีการจัดตั้งช่างงานห้องสมุดทหารขึ้นด้วยวิธีการดังนี้ คือ

1. เสนอโครงการจัดตั้งช่างงานห้องสมุดทหาร แก่คณะกรรมการบริหารห้องสมุดทหาร เพื่อพิจารณาหาแนวทาง และความเป็นไปได้ในการจัดตั้งช่างงานห้องสมุดทหารต่อไป โดยทำแผนโครงการจัดตั้งเป็นโครงการ 10 ปี พร้อมทั้งทำแผนการดำเนินงาน โดยแบ่งเป็นขั้นตอนอย่าง ต่อเนื่อง

2. นำแบบจำลองของช่างงานห้องสมุดทหาร มาทดลองทำกับห้องสมุดทหารที่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกับช่างงานห้องสมุดก่อน เช่น ห้องสมุดทหารที่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้แล้ว หรือมีโมเด็มในการติดต่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างห้องสมุดทหาร หรือห้องสมุดอื่นๆ แล้วจึงขยายจำนวนสมาชิกของช่างงานจนกระทั่งห้องสมุดทหารทุกแห่งเข้าร่วมเป็นสมาชิกของช่างงานห้องสมุดทหาร

3. นำผลการวิจัย สภาพ การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคของห้องสมุดทหาร มาปรับปรุงห้องสมุดทหาร เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ในการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าร่วมกับช่างงานห้องสมุดทหารต่อไป กล่าวคือ ทางด้านบุคลากรเตรียมความพร้อมด้วยวิธีการจัดการ บรรยาย ศึกษา ฝึกงาน และฝึกอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับงานในหน้าที่ เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่นำมาใช้ใน งานห้องสมุด และความรู้เกี่ยวกับช่างงาน เป็นต้น ทางด้านงบประมาณควรจัดทำโครงการ ในการร่วมมือกันของงบประมาณ อาทิ โครงการขออนุมัติจัดหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์เพื่อใช้ใน งานห้องสมุดของหน่วยในกองทัพบก ซึ่งเป็นผลดี เพราะการของบประมาณร่วมกันไป ทำให้ไม่ต้อง ทำงานซ้ำซ้อนกัน เป็นการประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อ ทางด้านทรัพยากรสารสนเทศควร ส่งเสริมให้มีการจัดการร่วมกันเพราะราคาจะถูกลง เมื่อสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก และควรมีการจัดทำ สหราชอาณาจักร/รายชื่อ ทรัพยากรห้องสมุด เพื่อประโยชน์ในการจัดหาและแลกเปลี่ยนทรัพยากร สารสนเทศ เป็นต้น ทางด้านความร่วมมือระหว่างห้องสมุดนั้น ควรมีการส่งเสริมให้มีการร่วมมือ กันมากขึ้นในทุก ๆ ด้าน เช่น ในการยืมระหว่างห้องสมุด ควรให้ห้องสมุดทหารต่างห้องสมุด สามารถยืมทรัพยากรสารสนเทศระหว่างกันได้ หรืออาจมีการร่วมมือกันโดยการแลกเปลี่ยนเอกสาร สิ่งพิมพ์ ที่หน่วยงานผลิตขึ้น เป็นต้น ทางด้านเทคโนโลยี ห้องสมุดที่มีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยี ควรให้ความช่วยเหลือ โดยการให้คำแนะนำ ตลอดจนฝึกอบรมแก่ห้องสมุดทหารที่ยังขาดเทคโนโลยี ที่ทันสมัย หากห้องสมุดทหารแห่งใดไม่สามารถจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ ห้องสมุดทหารที่มี เทคโนโลยีควรให้ห้องสมุดทหารเหล่านั้นมาใช้บริการร่วมด้วย เช่น ห้องสมุดทหารแห่งใดมีบริการ สืบค้นข้อมูลด้วยฐานข้อมูลสำเร็จรูป ซีดี-รอม ก็ควรให้บริการแก่ห้องสมุดทหารอื่นๆที่ไม่มีเทคโนโลยี ด้านนี้ด้วย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไปในอนาคต

1. นำแบบจำลองของหน่วยงานห้องสมุดทหารที่จัดทำขึ้นไปศึกษาเพิ่มเติม โดยนำแบบจำลองที่ทำขึ้นนี้ ไปสอบถามความคิดเห็นของบรรณารักษ์ห้องสมุดทหารอีกครั้งหนึ่ง ในด้านความพึงพอใจ

2. ควรนำผลการวิจัยไปปรับปรุง โดยศึกษากับประชากรกลุ่มอื่น เช่น ศึกษาการจัดตั้งหน่วยงานของห้องสมุดตำรวจ หรือห้องสมุดเฉพาะกลุ่มอื่น ๆ เป็นต้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากรสารสนเทศ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย